

*vitale gemeente
als de kerk kleiner wordt*

uitgave van classicale vergadering Veluwe
oktober 2022

1 Inhoud

2	inleiding	4
2.1	beleidsplan.....	4
2.2	analyse van vitaliteit	4
2.3	hoofdrichtingen	5
2.4	twee aanbevelingen.....	6
3	vitale gemeente	6
3.1	de vijf basis taken.....	6
3.2	voorwaarden zelfstandige gemeente.....	6
4	de gemeente kan zelfstandig verder, maar moet wel gaan samenwerken	8
4.1	gemeenschappelijke basis.....	8
4.1.1	geen overdracht van bevoegdheden.....	8
4.1.2	met overdracht van bevoegdheden	8
4.2	de kerkenraad telt te weinig leden en/of heeft te weinig expertise in huis	9
4.2.1	tijdelijke vacatures	9
4.2.2	structurele vacatures, minimale bezetting.....	9
4.2.3	structurele vacatures, samenwerking	10
4.3	er zijn financiële zorgen bij gemeente en/of diaconie	10
4.4	de gemeente kan de vijf basistaken niet meer uitvoeren	11
5	de gemeente kan niet meer zelfstandig verder	12
5.1	samengaan met een andere gemeente	12
5.2	opheffen van de gemeente	12
5.3	het vormen van een huisgemeente na opheffing	13
6	tot slot.....	14
7	bijlagen	15
7.1	vormen van gemeente zijn.....	15
7.2	gebruikte afkortingen.....	16
7.3	vindplaatsen.....	16
7.3.1	contactgegevens	16
7.3.2	websites	16
7.3.3	rapport Classicale Vergadering Veluwe.....	16
7.3.4	synoderapporten.....	16
7.3.5	kerkorde	16

2 inleiding

2.1 beleidsplan

In classis Veluwe zijn relatief veel grote gemeenten. In meerdere steden en dorpen zijn gemeenten met een algemene kerkenraad en meerdere wijkgemeenten. Er zijn ook plaatsen waar gemeenten behorend bij de Protestantse Kerk naast elkaar bestaan, bijvoorbeeld een Hervormde gemeente met eventueel wijkgemeenten en een gereformeerde kerk.

In veel gemeenten op de Veluwe is (nog) voldoende bestuurskracht, is er sprake van een gezonde financiële situatie en worden de kerkdiensten en andere kerkelijke activiteiten goed bezocht. Tegelijk moeten we reëel zijn. Ook in onze classis ervaren veel gemeenten tegenwind. Dat vertaalt zich in dalende inkomsten, afnemend kerkbezoek, langer moeten zoeken naar mensen die als ambtsdrager hun steentje willen bijdragen aan het gemeentelven etc. Er zijn ook gemeenten die zich zorgen maken over de nabije of iets verdere toekomst. De kerkenraad is niet meer compleet, het is een uitdaging de jonge gezinnen bij het kerkelijk leven te betrekken en de meerjarenbegroting laat een zorgelijke trend zien.

In het beleidsplan van classis Veluwe stellen we ons ten doel meer inzicht te krijgen in de vitaliteit van gemeenten en deze waar mogelijk of waar nodig te verbeteren. Het gaat daarbij niet alleen over geld en bestuurskracht. Kleine gemeenten kunnen zeer vitaal zijn. Maar er zijn ook gemeenten die qua ledental *te* klein worden en/of waar het wat betreft bestuurskracht begint te wringen. Ten slotte zijn er gemeenten waar het financieel moeilijker wordt. Niet zelden is er sprake van een combinatie van factoren.

Signalen daarover bereiken ons via het breed moderamen (BMCV), via het classicaal college voor de behandeling van beheerszaken (CCBB) en de classispredikant. In ons beleidsplan schrijven we dat we ondersteunende documentatie beschikbaar willen stellen waar ook aandacht is voor de mogelijkheden van samenwerking. Deze handreiking is daar een concretisering van. Hij is bedoeld voor kerkenraden en gemeenten die merken dat zij kleiner worden en nadenken over de vraag hoe zij verder kunnen.

Uiteraard beseffen wij dat er meer nodig is dan deze handreiking. Hij is bedoeld om het gesprek in eigen kring op gang te brengen en vooral om de mogelijkheden die er zijn op een overzichtelijke manier in kaart te brengen. Welke richting een gemeente ook kiest, het is altijd maatwerk, generieke oplossingen bestaan niet. BMCV, CCBB en de classispredikant zijn graag voor overleg en advies beschikbaar. Aarzel dan ook niet om daarover contact op te nemen.

2.2 analyse van vitaliteit

Er zijn signalen genoemd die mede bepalen in hoeverre een gemeente vitaal, levenskrachtig is. Als dat nog niet gebeurd is, is het goed om de verschillende cijfers onder de loep te nemen. Goed om te weten hoe het erbij staat maar ook hoe het ervoor staat. Met deze cijfers in de hand kan dan het gesprek gevoerd worden over wat er in de gemeente nodig is om als vitale gemeente te kunnen blijven bestaan of welke andere mogelijkheden gezocht moeten worden om door middel

van samenwerking de vierplek in stand te houden. Als de krimp zich aftekent, moet die niet ontaarden in kramp want dat kost energie.

Voor het meten van de vitaliteit gaat het om drie kenmerken: leeftijdsopbouw (afleidbaar uit LRP), financiën (afleidbaar uit Fris, meerjarenbegroting) en bestuurskracht. In het overzicht zijn deze onder elkaar gezet en er zijn drie stadia onderkend. Bij financiën kan ook gekeken worden naar de inzet van een deel van het vrij besteedbare vermogen of inzet van diaconale middelen als een deel van de tijd besteed wordt aan diaconale doelen¹.

	leeftijdsopbouw	financiën	bestuurskracht
vitaal	pyramide	gezond	geen vacatures
wankel	kaars	op termijn tekort	zorg bij primaire functies of tijdelijke vacatures
zorgelijk	lolly	tekort	structureel vacatures

Op basis van de uitkomst van de meting kan de gemeente ingedeeld worden bij één van de drie kenmerken.

- **vitaal**: kan steun verlenen door samenwerken of de rol van moedergemeente vervullen, lees met name hoofdstuk 3
- **wankel**: verzet op tijd de bakens, zoek de samenwerking, lees met name hoofdstuk 4
- **zorgelijk**: haal hulp binnen en zoek een gemeente om samen te gaan, lees met name hoofdstuk 5

2.3 hoofdrichtingen

In deze handreiking onderscheiden wij drie hoofdrichtingen:

- de gemeente is vitaal
- de gemeente kan zelfstandig verder, maar gaat bij voorkeur samenwerken
- de gemeente kan niet meer zelfstandig verder

Bijna alle gemeenten hebben te maken met de gevolgen van krimp. Daarom is het goed dat deze handreiking er is voor *alle* gemeenten. Als classis Veluwe nodigen wij u uit om hoe dan ook van de inhoud kennis te nemen. De mogelijkheden die de kerkorde biedt zijn tegenwoordig veel groter dan vroeger. Ook uw gemeente zou er voordeel van kunnen hebben.

Tot slot willen we classis Noord-Holland hartelijk danken voor hun ruimhartige toestemming om hun handreiking te gebruiken en aan te passen aan de context van classis Veluwe. Ook dit is een mooi voorbeeld van samenwerking in onze kerk. We zijn er om elkaar te ondersteunen en van dienst te zijn.

¹ Dit kan verder besproken worden met BMCV en CCBB want dat vraagt maatwerk.

2.4 twee aanbevelingen

Als er signalen zijn dat er knelpunten gaan ontstaan en nagedacht moet worden over de toekomst van de gemeente:

- begin op tijd (als er nog bestuurskracht is om dit te doen, liefst ook nog geen urgentie)
- neem de tijd (zorgvuldigheid gaat boven snelheid mede met het oog op de communicatie)

3 vitale gemeente

3.1 de vijf basis taken

In de kerkorde worden vijf basistaken van een gemeente genoemd: (1) eredienst; (2) pastoraat; (3) diaconaat; (4) missionaire inzet; (5) geestelijke vorming (kerkord art. IV).

Deze kerntaken kunnen alleen uitgevoerd worden als er voorzien is in voldoende bestuurskracht, diaconaal en kerkrentmeesterlijk beheer ofwel voldoende mensen en middelen.

Dit zijn tegelijk extra aandachtspunten bij vormen van samenwerking.

Het kan zijn dat in een naburige gemeente één of meer kerntaken onder druk komen te staan, Dat is voor die gemeente een signaal dat bakens verzet moeten worden. Voor een vitale gemeente kan hier een taak liggen om gezamenlijk te onderzoeken op welke wijze een helpende hand uitgestoken kan worden. Je bent met elkaar kerk in het dorp, in de stad en in de classis. Om samenwerking ook praktisch uitvoerbaar te houden, is het goed dat afstanden niet te groot worden. Samenwerking kan ook over bepaalde grenzen heen zoals de modaliteit. Dat hangt mede af op welk vlak de hand wordt aangereikt en aangepakt. Zo wordt ook vorm gegeven aan de verantwoordelijkheid voor elkaar. Met elkaar de lofzang gaande houden.

3.2 voorwaarden zelfstandige gemeente

De kerkorde stelt een aantal voorwaarden aan een zelfstandige gemeente. Deels zijn die ingegeven door de kerk zelf: dit achten wij minimaal nodig om gemeente te zijn. Deels ook stelt de overheid voorwaarden aan verantwoord financieel beheer (en toezicht). *Good governance* wordt ook van de kerk gevraagd.

Er zijn in ieder geval drie voorwaarden om zelfstandig gemeente te zijn:

I. Samenstelling van de kerkenraad. Daarin hebben minimaal zitting (ord. 4-6-3):

- één predikant
- twee ouderlingen
- twee diakenen
- twee ouderlingen-kerkrentmeester

Het college van kerkrentmeesters en het college van diakenen bestaan uit minimaal drie leden, waarvan er ten minste twee ambtsdragers (ord. 11-2-4)

- II. Een verantwoorde financiële situatie van zowel gemeente als diaconie. Begroting en jaarrekening moeten daarom worden goedgekeurd door CCBB (ord. 11-7-1).
- III. Het synoderapport *Lichter Ingevuld* noemt vijf basistaken die een zelfstandige gemeente minimaal moet kunnen uitvoeren. Die vijf taken hebben betrekking op: eredienst, pastoraat, diaconaat, geestelijke vorming en missionaire arbeid (vgl. Kerkorde, Art. IV-1).

Zolang een gemeente voldoet aan alle drie de voorwaarden, zijn maatregelen niet nodig. Zelfstandig voortbestaan is dan niet in het geding.

Het kan echter ook zijn dat een gemeente aan een of meer van de drie voorwaarden niet of ten dele kan voldoen. Dat betekent allermindst meteen een einde aan de zelfstandigheid van de gemeente. De classis Veluwe spreekt in haar beleidsplan uit dat zij een helpende hand wil bieden om gemeenten vitaal te houden of weer op weg te helpen om vitaal te worden. Een instrument dat classis Veluwe aanbeveelt om het gesprek in de gemeente daarover te bevorderen is [Nieuw Kerkelijk Peil](#). We hebben u daarover in het voorjaar en de zomer van 2021 per brief in via de [nieuwsbrief \('Ontmoeten op de Veluwe'\)](#) van de classispredikant geïnformeerd. BMCV heeft uitgesproken dat het streven is dat iedere plaats op zijn minst een vierplek behoudt. Werken aan vitaliteit van de gemeente kan niet zonder de inzet van de lokale gemeente. Soms zijn er ook maatregelen nodig. De kerkorde komt gemeenten daarin te hulp en maakt op dat gebied nu al veel mogelijk:

4 de gemeente kan zelfstandig verder, maar moet wel gaan samenwerken

4.1 gemeenschappelijke basis

Samenwerken is samen werken. Er moet dus een basis zijn om met een andere gemeente delen van het werk samen op te gaan pakken. Dan moet er een gemeenschappelijk basis zijn en wederzijds vertrouwen. Samenwerken moet voor beide positief aanvoelen, er moet een klik zijn. Als samenwerking als bedreiging wordt gezien, is dat een ongezonde basis om daaraan te beginnen. Gaan samenwerken is een proces dat start met een afweging op welke gebied dat gezocht wordt en wat dit voor beide partijen betekent. Het gaat erom dat een vorm gezocht wordt die voor beide partijen als een goede keuze wordt ervaren.

In ordinantie 4-7-1 (kerkenraad, arbeidsveld) staat bij het 7^e lid: "het in samenwerking met andere gemeenten bevorderen van de vitaliteit van de betrokken gemeenten en in stand houden dan wel verkrijgen van formatieplaatsen van voldoende omvang voor predikanten." Er is dus niet alleen sprake van een vraag voor samenwerking omdat er behoefte is aan versterking maar ook van een aanbod voor samenwerking omdat er mogelijkheden zijn om een andere gemeente te helpen.

Voor de classis Veluwe is kerkelijke presentie in dorp, stad of wijk een belangrijk uitgangspunt. Bij voorkeur is er dan ook sprake van een geloofsgemeenschap in en rond een (kerk)gebouw.² Deze geloofsgemeenschap kan een zelfstandige gemeente zijn, maar er zijn situaties denkbaar waarin dit niet haalbaar is. Het streven is om de kerk dichtbij de mensen in hun woonomgeving te houden en samenwerking tussen gemeenten kan daaraan dienstbaar zijn. Samenwerking kan door drie motieven worden ingegeven.

4.1.1 geen overdracht van bevoegdheden

Samenwerken kan betrekking hebben op het geheel van leven en werken van de gemeente, maar ook voor een deel (ord. 2-7-2). Een voorbeeld is samenwerking op het gebied van kerkrentmeesterlijk beheer. Er is dan één college van kerkrentmeesters waarvan de leden uit de samenwerkende kerkenraden komen. Als bevoegdheden niet overgedragen worden, besluit elke kerkenraad of college afzonderlijk over de voorstellen (GR 1, Art. 1-2). Er kan wel een gezamenlijke commissie worden ingesteld. Maar een commissie heeft geen bevoegdheid tot besluitvorming.

4.1.2 met overdracht van bevoegdheden

Samenwerken kan ook met overdracht van bevoegdheden (ord. 2-7-5; GR 1, Art. 1-4)). Het samenwerkingsverband neemt dan de besluiten in plaats van de kerkenraden of de colleges.

² Zie voor gesprek over kerkgebouw het document 'Speelruimte gezocht' van de generale synode (link in bijlage).

Dat houdt in dat een stukje van de eigen zelfstandigheid wordt ingeleverd. Als men besluit bevoegdheden over te dragen, is toestemming van BMCV nodig (ord. 2-7-5; GR 1, Art. 1-5).

Een goede analyse van nut en noodzaak en daarna met enige regelmaat de samenwerking evalueren helpt aan een goede vorm van samenwerking die ook echt iets bijdraagt.

4.2 de kerkenraad telt te weinig leden en/of heeft te weinig expertise in huis

Als een kerkenraad te weinig leden telt, is het goed om contact op te nemen met BMCV om te overleggen op welke wijze de taken kunnen worden verricht (ord. 4-6-5). Er is onderscheid tussen tijdelijke en structurele vacatures en bij het laatste ook twee varianten om het op te lossen.

4.2.1 tijdelijke vacatures

Als er sprake is van *tijdelijke* vacatures (met dus het uitzicht op definitieve aanvulling van de kerkenraad), dan is er allereerst de mogelijkheid dat de afgetreden ambtsdrager nog maximaal een half jaar blijft zitten (ord. 3-7-4). Als dit niet mogelijk is of het half jaar voorbij is, dan neemt de kerkenraad contact op met BMCV voor overleg (ord. 4-6-5). De uitkomst kan zijn dat de kerkenraad met de vacature in staat is zijn taken te verrichten, maar BMCV kan ook een maatregel treffen. Zo'n maatregel kan zijn het toevoegen van een extern iemand aan de kerkenraad. Het kerkorde artikel geeft op dit punt vrijheid om ook een andere invulling te geven. Met die maatregel is de kerkenraad ondanks de vacature volledig bevoegd. Betreft het een vacature in een college dan geeft GR 12-2-2 aan dat gewaarborgd moet worden dat er tenminste drie personen verantwoordelijkheid dragen in het college.³ Ook dan is er overleg met BMCV, waarbij CCBB wordt betrokken. Er zijn twee mogelijkheden voor aanvulling, nl. een kerkenraadslid of een extern iemand wordt tijdelijk toegevoegd (resp. GR 12-2-2a en 2b).

Omdat het aantal kleine kerkenraden toeneemt wordt het moeilijker om externen te vinden. Daarom moet met klem benadrukt worden dat het hier gaat om een *tijdelijke* oplossing - bijvoorbeeld voor de duur van één jaar - om de tijd tot een definitieve oplossing is gevonden te overbruggen.

4.2.2 structurele vacatures, minimale bezetting

BMCV ziet dat het voor kerkenraden moeilijk wordt om de vacatures te kunnen vervullen. Opvolging is maar spaarzaam beschikbaar omdat men zich niet voor langere tijd willen binden of omdat er geen geschikte kandidaten meer zijn. De aftredende kerkenraadsleden willen het stokje wel overgeven, maar er is niemand om het aan te pakken. Regelmatig zijn er daarom te weinig ambtsdragers en/of collegeleden. Een oplossing kan zijn met een of meer gemeenten een gemeenschappelijke kerkenraad en/of een gemeenschappelijk college te vormen.

³ Dit is een andere situatie dan de tijdelijke afwezigheid van een collegelid, door bv. ziekte of verblijf in het buitenland. Dan geldt ord. 11-2-6 en wijst de kerkenraad een ambtsdrager aan die deelneemt aan de besluitvorming in het college. Dit is nodig om tenminste drie mensen een besluit te laten nemen of als in grotere colleges het quorum in gevaar komt.

In het overleg tussen BMCV en kerkenraad is één van de bespreekpunten of de zelfstandigheid van de gemeente nog wel realistisch is. De uitkomst kan zijn dat naar samenwerking of samengaan met (een) andere gemeente(n) moet worden gezocht.

Een andere mogelijkheid biedt het rapport *Lichter Ingevuld*. Dat geeft BMCV met toepassing van ord. 4-6-5 de mogelijkheid om een kerkenraad toe te staan te bestaan uit minimaal vier leden, van elke ambtsgroep één: predikant, ouderling, diaken en ouderling-kerkrentmeester. Is er een vacature predikant, dan wordt er - in samenspraak met BMCV - een predikant aan de kerkenraad toegevoegd.

Bij het beheer zijn er twee varianten: 1) er is één college van beheer, waarin het college van diakenen en het college van kerkrentmeesters samen opgaan; 2) de kerkenraad treedt op als de beide colleges. Er blijven wel twee aparte begrotingen en jaarrekeningen. CCBB zal ook nauwlettend toezien. BMCV past hiermee de regelingen toe die de synode aanreikt in het synoderapport *Lichter Ingevuld*. Daarin staat nadrukkelijk dat deze vereenvoudiging niet in alle gevallen kan.

4.2.3 structurele vacatures, samenwerking

Een gemeente kan bijvoorbeeld met een andere gemeente(n) samen één college van diakenen of kerkrentmeesters vormen. Dat gezamenlijke college draagt dan samen de verantwoordelijkheid en kan de taken verdelen. Let wel: het gaat dan nog steeds om *zelfstandige* gemeenten. Iedere gemeente blijft haar eigen identiteit, beleid en financiën houden. De afzonderlijke vermogens worden door één gezamenlijk college beheerd.

In theorie is het zelfs denkbaar dat twee of meer gemeenten samen één kerkenraad hebben en *alle* taken van de kerkenraad – inclusief die van diakenen en kerkrentmeesters – gezamenlijk worden uitgevoerd.

Als de bezetting wel voldoende is, maar er is te weinig expertise in huis, dan zijn lichtere vormen van samenwerking mogelijk. Dit is maatwerk en wordt daarom in deze paragraaf niet verder uitgewerkt.

Generale regeling 1 over samenwerking geeft voor het bovenstaande heel veel ruimte.

BMCV wil dus graag dat de kerk dichtbij mensen blijft. Tegelijk moet er sprake zijn van een verantwoord bestuur. Zeker in de colleges van diakenen en kerkrentmeesters is dat noodzakelijk, des te meer als het daar gaat over het beheer van grote bedragen. Beide zaken (zelfstandig én verantwoord) kunnen gecombineerd worden als gemeenten samenwerken.

4.3 er zijn financiële zorgen bij gemeente en/of diaconie

Als een gemeente geconfronteerd wordt met financiële zorgen en het kerkelijk leven daardoor ernstig verhinderd wordt kan de oplossing gezocht worden in het verhogen van inkomsten en/of snoeien in uitgaven. Dit heeft echter een grens. Het is een probleem van deze ene gemeente, maar als een lid lijdt, lijden alle leden. De Generale Synode bepleit in het traject Werkzaam Vermogen solidariteit tussen gemeenten. In het verleden is dat ook al in praktijk gebracht toen

vele gemeenten hebben geholpen bij de herbouw van kerken die in de Tweede Wereldoorlog zijn verwoest. Er is hier geen sprake van een verplichting, maar er klinkt wel een appèl om ook hierin naar elkaar om te zien en zo samen kerk te zijn.

Zodra er financiële problemen dreigen komt CCBB in beeld. Het voert te ver om op deze plaats op alle mogelijkheden in te gaan. Voorop staat dat de kerk wil voorkomen dat gemeenten in problemen komen. Als die problemen er toch zijn, is de inzet zo spoedig mogelijk een uitweg te zoeken. In zulke gevallen kan CCBB *verscherpt toezicht* instellen (ord. 11-8-1, en GR 12-3). De gemeente wordt dan als het ware 'onder curatele gesteld' en kan op financieel gebied nog slechts in beperkte mate zelfstandig handelen.

Een andere mogelijkheid is dat de werktijd van de predikant wordt teruggebracht (ord. 3-16-7). Hieraan zijn strikte voorwaarden verbonden. In alle gevallen betreft dit maatwerk waarvoor men contact met BMCV en CCBB moet opnemen. Even vanzelfsprekend is het dat men niet moet wachten en in een vroeg stadium dit contact moet zoeken.

In het geval van structurele financiële problemen zal de vraag gesteld worden hoe realistisch het is dat de gemeente zelfstandig kan voortbestaan. BMCV zal bij de beantwoording van die vraag betrokken worden.

4.4 de gemeente kan de vijf basistaken niet meer uitvoeren

Als een gemeente niet meer aan een of meer van de vijf basistaken toekomt, kan samenwerking met een andere gemeente uitkomst bieden en het voortbestaan van de gemeente mogelijk maken. De gemeente kan bijvoorbeeld aansluiten bij de activiteiten van vorming en toerusting of bij het missionaire programma van een naburige gemeente. Op deze manier kan de gemeente zelfstandig blijven en ook aan de vijf basistaken voldoen.

De vijf basistaken zijn niet nauw omschreven. Het ligt voor de hand dat een zelfstandige gemeente iedere week voor een zondagse viering bij elkaar komt, maar veel meer is er niet gezegd. Ook hier is sprake van maatwerk. Bij iedere gemeente zal het accent ergens anders liggen en zal de ene of de andere basistaak meer of minder aandacht krijgen. Niettemin gaat de synode uit van activiteiten op elk van de vijf gebieden.

Als een gemeente op een of meerdere gebieden niet meer aan activiteiten toekomt, dan neemt de kerkenraad contact op met BMCV om te bespreken hoe hiermee om te gaan. Ook in dit geval is het zinvol om onderscheid te maken tussen een tijdelijke en een structurele situatie. Als er sprake is van een tijdelijke situatie, kan met BMCV overlegd worden hoe men weer taken kan gaan uitvoeren en of daar begeleiding bij nodig is. Is er sprake van een structurele situatie (en betreft het zelfs meerdere van de vijf genoemde terreinen), dan kan samenwerking mogelijkheden bieden, zie hiervoor de volgende paragraaf.

5 de gemeente kan niet meer zelfstandig verder

De gemeente kan niet meer zelfstandig voortbestaan. Om zo'n situatie te voorkomen zal door gemeente en BMCV samen tijdig gezocht zijn naar oplossingen. Er is gekeken of dit binnen de gemeente kan of dat samenwerking met andere gemeenten tot de mogelijkheden behoort. Dit alles is gebeurd met het oog op het zelfstandig voortbestaan van de gemeente. Er kan echter een moment komen dat de mogelijkheden uitgeput zijn. In dat geval zijn er drie richtingen waarin gedacht kan worden: samengaan met een andere gemeente, opheffen van de gemeente of het vormen van een huisgemeente na opheffing

5.1 samengaan met een andere gemeente

De meest voor de hand liggende optie is het samengaan met (een) andere gemeente(n). Er zijn daarbij twee mogelijkheden. In de eerste plaats: beide gemeenten gaan samen verder als nieuwe gemeente. Kerkordelijk en juridisch is de nieuwe gemeente de voortzetting van de oude gemeenten. Een tweede mogelijkheid is dat een gemeente opgaat in een andere gemeente (ord. 2-8-4 en GR 1-4-1).⁴ Het Generaal College voor de Kerkorde (GCKO) merkt op dat beide juridische wegen hetzelfde kerkelijke gevolg hebben. "In het eerste geval is er juridisch sprake van een nieuwe rechtspersoon en van twee verdwijnende rechtspersonen. In het tweede geval is er sprake van een verkrijgende rechtspersoon en van een (of meer) verdwijnende rechtsperso(o)n(en)." Het uiteindelijke resultaat is hetzelfde. In beide gevallen is er sprake van een juridische fusie, dus één gemeente, één kerkenraad, één ledenbestand en één vermogen.

Dat hoeft niet te betekenen dat het kerkelijk leven van de oude gemeente ophoudt en er geen activiteiten meer zijn. Uiteraard is dat afhankelijk van de afspraken die worden gemaakt met de gemeente met wie men samengaat. Het verschil met de eerdere situatie is dat alle activiteiten plaatsvinden onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad van de gefuseerde gemeente. Voor het samengaan is een overzichtelijk stappenplan en model beschikbaar op de website van de Protestantse Kerk.

5.2 opheffen van de gemeente

De meest vergaande stap is het opheffen van de gemeente. Hiertoe kan alleen worden overgegaan als de gemeente 'niet langer in staat is om alle in de orde van de kerk aangegeven taken van een gemeente te verrichten en indien vormen van samenwerking of samengaan met andere gemeenten niet tot de mogelijkheden behoren' (ord. 2-9-1).

Een gemeente kan niet zichzelf opheffen. Dat is de bevoegdheid van de classicale vergadering (ord. 2-9-1). De classicale vergadering kan dit besluit nemen als de kerkenraad daarom vraagt of uit eigen beweging na overleg met de kerkenraad (ord. 2-9-2).⁵ Uiteraard zal dit besluit niet lichtvaardig genomen worden.

⁴ Zie ook Nieuwe Toelichting, p. 43.

⁵ Let op de extra regels in geval van een Evangelisch-Lutherse gemeente.

De leden van de opgeheven gemeente blijven ingeschreven in het register van de landelijke kerk (ord. 2-9-3) en worden - indien niet om een huisgemeente gevraagd is - op uitnodiging van BMCV ingeschreven in een naburige gemeente van hun keuze (ord. 2-9-6). Als er na vereffening een batig saldo overblijft, vervalt dat aan de classis. Die zet het in ter stimulering van het kerkelijk leven in de regio waar de opgeheven gemeente was gelegen (ord. 2-9-10 en GR 12-5-4).

Het is goed om te beseffen dat de gemeente na opheffing niet meer bestaat en dus ook geen rechtsopvolger heeft. Gemeenteleden kunnen wel bij de opheffing verzoeken aan de classicale vergadering om vorm van kerkelijk leven te mogen voortzetten in de vorm van een huisgemeente.

5.3 het vormen van een huisgemeente na opheffing

Er kan een huisgemeente gevormd worden na het opheffen van een gemeente (ord. 2-5-10 t/m 13). Een huisgemeente is een kleinschalige gemeenschap die samenkomt om te vieren, te leren en te dienen.⁶ De naam kan verwarring wekken en suggereren dat een huisgemeente alleen in een huis kan samenkomen. Dat is niet zo, een huisgemeente kan beschikken over een kerkgebouw. Een huisgemeente heeft geen kerkenraad, geen colleges van diakenen en kerkrentmeesters en geen vermogen. Het vermogen dat aanwezig was voordat de gemeente werd opgeheven, wordt ondergebracht bij de classicale vergadering. De classicale vergadering kan een deel van het vermogen aanwenden voor de huisgemeente⁷. De huisgemeente valt onder de verantwoordelijkheid van een naburige kerkenraad of van de classicale vergadering.

Omdat het mogelijk is dat er in de komende jaren meerdere huisgemeenten zullen ontstaan, geeft classis Veluwe er de voorkeur aan dat wordt aangehaakt bij een naburige gemeente. De verantwoordelijkheid voor bestuur en beheer komt te liggen bij de kerkenraad en de colleges van een naburige gemeente (of de classicale vergadering), maar de huisgemeente wordt geleid door een commissie uit haar midden. Zo is de huisgemeente een passende vorm voor hen die na opheffing van hun gemeente als gemeenschap bij elkaar willen blijven. Zie voor meer informatie het rapport van de classicale werkgroep huisgemeente, besproken in de classicale vergadering van oktober 2021.

⁶ Nieuwe Toelichting, p. 50.

⁷ GR 12-5-4 De classicale vergadering besteedt deze middelen ter stimulering van het kerkelijk leven in de regio waar de gemeente was gelegen, respectievelijk waar het diaconale middelen betreft, aan diaconale activiteiten in die regio.

6 tot slot

Een kleine gemeente kan een heel vitale gemeente zijn! Sommige kleine gemeenten kunnen zich dan ook prima zelfstandig redden. Maar als het begint te wringen, wacht dan niet te lang met contact op te nemen met BMCV of de classispredikant. Het is en blijft maatwerk om voor uw gemeente een passende oplossing te zoeken. Daar zijn wij graag voor beschikbaar. Samen kunnen we verder komen.

7 bijlagen

7.1 vormen van gemeente zijn

Er zijn verschillende vormen van gemeenten mogelijk waarbij het verschil met name in het bestuur zichtbaar wordt:

- buitengewone gemeente (ordinantie 2-5-2 t/m 4)
een gemeenschap van christenen die instemt met het belijden van de kerk en is toegelaten door de generale synode. Het gaat hier ook om de rechten en plichten van de predikant en dat is de vraag in hoeverre GR 5 (rechtspositie predikanten) en GR 14 (opleiding) van toepassing zijn.
- gemeenten van bijzondere aard (ordinantie 2-5-5)
leden van de kerk die in een bijzondere situatie verkeren worden door BMCV samengebracht, gehoord de kerkenraden van de betrokken gemeenten. Dit is verder een gewone gemeente.
- missionaire gemeente (ordinantie 2-5-6 t/m 9)
een gemeente met commissie die werkt onder de verantwoordelijkheid van de ambtelijke vergadering die het besluit tot vorming heeft genomen. Dat is de CV in geval van een missionaire gemeente, de AK in geval van een missionaire wijkgemeente. Dat geldt ook voor de zorg voor de vermogensrechtelijke aangelegenheden.
Ten minste één lid is ambtsdrager met bepaalde opdracht. Een missionaire gemeente wordt gevormd door de CV, een missionaire wijkgemeente door de AK.
- kerngemeente (notitie Lichter Verkend)
deze vorm wordt van twee kanten omarmd: doorontwikkelde pioniersplekken en kleiner wordende gemeenten. Kenmerk aandacht voor de basistaken, kleine kerkenraad van drie leden en een andere organisatie van het werk van de colleges.
Kerkordelijk is het alleen nog van toepassing voor nieuwe gemeenten zoals pioniersplekken; ze zijn volgens synodebesluit buitengewone gemeenten.
- huisgemeente (ordinantie 2-5-10 t/m 13)
een kleinschalige gemeenschap op de plaats waar de gemeente is opgeheven die samenkomt om te vieren, te leren en te dienen. Een huisgemeente wordt gevormd door de CV en geleid door een commissie onder verantwoordelijkheid van een naburige gemeente of de CV. Een huisgemeente kan erediensten beleggen.
Er kunnen binnen een gemeente ook geloofsgemeenschappen gevormd worden met de naam huisgemeenten, maar voor die huisgemeenten gelden de ordinanties 2-5-10 t/m 13 niet. Zij zijn onderdeel van een gemeente.
- gemeente in bijzondere missionaire of diaconale omstandigheden (ordinantie 2-6)
BMCV is bevoegd voorzieningen te treffen voor gemeenten in bijzondere missionaire, diaconale of pastorale omstandigheden na overleg met de generale raad van advies. Een voorziening is dat ouderlingen en diakenen voor mogen gaan in erediensten en sacramenten mogen bedienen.
Er is ruimte om andere voorzieningen te treffen.

7.2 gebruikte afkortingen

BMCV	breed moderamen van de classicale vergadering
CCBB	classicaal college voor behandeling van beheerszaken
ord.	ordinantie
GR	generale regeling

7.3 vindplaatsen

7.3.1 contactgegevens

BMCV	scriba Gerrit Bok: cvveluwe@kpnmail.nl
CCBB	beleidsondersteuner: Peter Wildschut:
classispredikant	Wilbert van Iperen: w.vaniperen@protestantsekerk.nl of 06 31 99 14 77

7.3.2 websites

cv Veluwe	pknclassisveluwe.nl
Protestantse Kerk	protestantsekerk.nl
NKP	protestantsekerk.nl/nieuw-kerkelijk-peil/
Samenwerken	protestantsekerk.nl/verdieping/alleen-samen-kunnen-we-toekomstbestendig-kerk-zijn/

7.3.3 rapport cv Veluwe

samengaan, huisgemeente: als alleen niet meer kan

7.3.4 synoderapporten

Lichter Ingevuld	protestantsekerk.nl/zoeken/?q=lichter+ingevuld
Werkzaam Vermogen	protestantsekerk.nl/zoeken/?q=werkzaam+vermogen
Speelruimte gezocht	protestantsekerk.nl/zoeken/?q=speelruimte+gezocht

7.3.5 kerkorde

De genoemde artikelen, ordinanties en generale regelingen zijn te vinden op de website van de Protestantse Kerk: protestantsekerk.nl/thema/kerkorde/

7.3.6 samenwerken

- ordinantie 2 lid 7
- GR 1 Gemeenten Art. 1 en 2
- nieuwe toelichting op de kerkorde: p. 40-42

Er is een document beschikbaar dat als voorbeeld kan dienen.